

การบำรุงพระศาสนา

พุทธศาสนิกชน

การบำรุง

พระศาสนา

พุทธศาสนิกชน

พุทธศาสนาได้ให้อะไรแก่คนเรา

๑. พุทธศาสนาให้ก้าวเท้าที่ถูกต้อง ก้าวแรกแก่เด็ก ๆ
๒. พุทธศาสนาให้วิธีการบังคับตัวเอง ที่จำเป็นอย่างยิ่ง แก่คนหนุ่มสาว
๓. พุทธศาสนาให้เคล็ดแห่งความสำเร็จและความไม่มีทุกข์ ในการแสวงหาโลกีย์สุขแก่พ่อบ้านแม่เรือน
๔. พุทธศาสนาให้โลกุตตรสุข หลังจากผ่านโลกีย์สุขมาแล้ว แก่คนเฒ่าคนแก่

พุทธศาสนิกขุ

การบำรุงพระศาสนา พุทธทาสภิกขุ

ISBN 974 - 89925 - 2 - 7

จัดพิมพ์โดย

กองทุนศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์
กองทุนห้องสมุดศาลาจำปรีดน์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์
กองทุนเสถียรธรรม เสถียรธรรมสถาน

ท่านผู้ใดเห็นคุณค่าของหนังสือนี้
ประสงค์จะช่วยเผยแพร่เป็นธรรมทาน
ติดต่อโดยตรงได้ที่

ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐
โทร. ๕๘๓-๕๒๕๓, ๕๘๔-๓๐๗๔

พิมพ์ที่ พ.จ.ก.เอส.อาร์. พรินติ้ง โทร.๕๘๔-๒๒๔๑

การบำรุงพระศาสนา

พุทธทาสภิกขุ

คำว่า“บำรุงพระศาสนา”นี้ ก็พอจะเป็นที่เข้าใจกันได้อยู่แล้ว ว่าหมายถึงอะไร “การบำรุงศาสนา” โดยใจความก็คือ ทำให้พระศาสนามั่นคงเจริญ เป็นที่พึ่งแก่สัตว์ทั้งหลายได้จริง และเป็นสิ่งที่เราต้องการกันเป็นอย่างยิ่ง ทุกคนล้วนแต่ตั้งใจที่จะบำรุงพระศาสนา

ที่นี้ก็มิมีปัญหาว่าการบำรุงพระศาสนา นั้นจะต้องทำอะไร เท่าที่เห็นกันอยู่ในบัดนี้ก็มิอยู่ต่าง ๆ กัน พอที่จะกล่าว

ได้ว่ามีอยู่เป็น ๒ ฝ่าย คือประเพณีปฏิบัติพระธรรมในพระศาสนา ที่เป็นส่วนของตนให้ยิ่งขึ้นไป นี้อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งก็คือช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยเหลือกิจการของพระศาสนา บำรุงวัดวาอาราม เลี้ยงพระเจ้าพระสงฆ์ เป็นต้น เหมือนที่กระทำกันเป็นพิเศษอยู่แล้ว

ใน ๒ อย่างนี้ อย่างที่หนึ่งนั้นคือการที่ตัวเองปฏิบัติเอง อย่างที่ ๒ คือการช่วยผู้อื่นหรือสิ่งอื่นเป็นใจความสำคัญ แต่เมื่อดูตามพระพุทธานุญาตที่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ในสมัยที่ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่นั้น ค้นไม่ค่อยจะพบ หาไม่ค่อยจะพบในพระพุทธานุญาตที่ดำรัสว่า “พวกเธอจงช่วยกันบำรุงพระศาสนา จงช่วยกันเลี้ยงพระเลี้ยงเณร ช่วยกันบำรุงวัดวาอาราม” ถ้อยคำเช่นนี้หาไม่พบ กลับจะมีแต่พระพุทธดำรัสที่ว่า “เธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท จงปฏิบัติธรรมะทำตนให้หลุดพ้นจากความทุกข์โดยเร็วเถิด” อย่างนี้มีมากและมีอยู่ทั่วไป

เราก็มาคิดกันดูว่า ไหนที่เป็นการบำรุงพระศาสนาอย่างแท้จริง คำตอบง่าย ๆ ก็น่าจะเป็นไปในทำนองว่า ถ้ามีว่าแต่ยุคคนอื่นให้ปฏิบัติ แต่ตนเองไม่ปฏิบัติ แล้วก็คงจะไม่มีการปฏิบัติอะไร ในพระศาสนานี้เป็นแน่ เพราะมีว่าแต่ยุคคนอื่น ส่งเสริมคนอื่น บำรุงคนอื่น จนกระทั่ง

การบำรุงส่งเสริมนั้นมากเกินไปจนเพื่อหรือเลยเถิด กลายเป็นให้โทษไปเสียก็มี นี้อย่างหนึ่ง

ที่นี้อีกอย่างหนึ่งก็ตรงกันข้าม คือว่าอย่าไปมัวยุคนอื่น อย่ามัวกระตุนคนอื่น ส่งเสริมคนอื่นอยู่เลย จงตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติของตน ๆ แต่ละคน ๆ ให้ดีที่สุด ผลก็จะเกิดว่ามีการปฏิบัติธรรมในพระศาสนา และได้รับผลของการปฏิบัตินั้นโดยสมควรแก่การปฏิบัติ อยู่ในที่ทั่ว ๆ ไปในที่ทุกหนทุกแห่ง

เมื่อมีการปฏิบัติอยู่อย่างนี้และมีผลของการปฏิบัติอยู่อย่างนี้ ก็เรียกว่าศาสนาตัวแท้นั้นได้มีอยู่จริง และศาสนาตัวแท้นั้นได้เจริญรุ่งเรืองอยู่จริง มิใช่รุ่งเรืองอยู่แต่เพียงเปลือกภายนอก หรือผิวนอกที่สวยงามไปด้วยวัดวาอาราม แต่ส่วนภายในนั้นไม่ค่อยจะมีอะไร เพราะมัวแต่เลี้ยงกันอย่างเลี้ยงเปิดเลี้ยงไถ่ เลี้ยงกันตะพืดไป อย่างนี้ก็เป็นการความเจริญแต่ภายนอก

เราจะพิจารณากันต่อไปถึงข้อที่เรียกว่า“บำรุงพระศาสนา” อย่างที่ทำการอยู่ตามธรรมดา นั้น ก็คือช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรให้ได้เป็นอยู่โดยสะดวกสบาย ให้มีวัดวาอารามเกิดขึ้นเป็นปีกแผ่นมันคง มีอะไร ๆ ที่ตัวอยากจะให้ มี อย่างนี้เรียกว่าเป็นการบำรุงพระศาสนา

แต่แล้วก็ไม่มีความสนใจที่จะปฏิบัติธรรม ไม่มีใครสนใจที่จะรับเอาคำสอนนั้นมาปฏิบัติ มัวแต่เลี้ยงพระหรือสร้างเสนาสนะ ซึ่งรวมความแล้วก็คือให้พระเณรได้กินดีอยู่ดีนั่นเอง แต่แล้วก็ไม่สนใจว่า “ตัวแท้ของพระศาสนา” นั้นคืออะไร ไม่สนใจที่จะเข้าไปไต่ถามว่า “ธรรมะ” นั้นเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติอย่างไร เพราะมานอนใจเสียว่า ได้บำรุงพระศาสนาเป็นอย่างดี ได้บุญกุศลจนเหลือเฟือแล้ว จะต้องการอะไรอีกเล่า

นี่แหละคือการบำรุงพระศาสนาชนิดที่จะเปรียบเทียบให้ดีแล้ว ก็เหมือนกับกร “เลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน” ท่านทั้งหลายลองคิดดูว่า มีความหมายอย่างไร

ถ้าจะมีใครสักคนหนึ่ง อุตส่าห์เลี้ยงไก่อย่างมากมาย และด้วยความยากลำบาก ครั้นไก่ไข่ออกมาแล้วก็ไม่ได้สนใจ สุนัขก็มากิน เรื่องก็กลายเป็นว่า “เลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน” แล้วจะมีประโยชน์อะไรที่ตรงไหนมากน้อยสักเท่าใด ลองช่วยกันนึกช่วยกันคิดให้ดี

การเลี้ยงไก่แล้วเก็บเอาไข่ไปกินไปขายนั้น เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่าย แต่ไก่คือศาสนาที่มองไม่เห็นตัว ไม่รู้ว่าไข่ออกมาที่ไหนและเมื่อไร เป็นเพียงแต่ว่า คนเขาได้ตั้งไว้เป็นธรรมเนียมและประเพณีว่า ได้บำรุงพระศาสนาแล้วก็ได้บุญ

อย่างนี้จะไปโทษคนข้างคนแรกก็ไม่ได้ เพราะคนที่หลังไม่ฟังให้ตัวเอง การบำรุงพระศาสนานั้นหมายความว่า จะต้องทำให้ถูกต้อง ให้ครบถ้วนทุกอย่างทุกประการ ในสิ่งที่ควรกระทำ :

จะยกตัวอย่างให้ฟังง่าย ๆ เหมือนอย่างว่า มีตึกสงฆ์อาพาธเป็นที่แจกจ่ายให้ทานยาของเรา ที่มีอยู่ในสวนโมกข์นี้ ที่นั่นจะต้องมีอะไรบ้าง หรือจะต้องทำอะไรบ้าง ไปดูให้ดี อย่าไปดูอย่างผิว ๆ เฉิน ๆ แล้วก็ไม่ใช่ใจอะไร

“ดูให้ดี” ในที่นี้หมายความว่า ดูจนมองเห็นว่า มีความจำเป็นหรือสำคัญ ๓ อย่างด้วยกัน คือจะต้องมีตัวโรงเรือน ที่จะใช้เป็นโรงพยาบาล เป็นต้น แล้วก็จะต้องมีหมอ คือตัวบุคคลที่จะทำหน้าที่ที่นั่น แล้วก็ต้องมียา ตลอดจนถึงเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับการใช้ยา เป็นต้น รวมเป็น ๓ อย่างด้วยกัน คือมีตัวโรงเรือนหนึ่ง มีหมอหนึ่ง มียาหนึ่ง รวมกันเป็น ๓ อย่างจึงจะทำได้ ให้สำเร็จประโยชน์แก่การรักษาโรค ถ้ามีแต่โรงพยาบาลเฉย ๆ ไม่มีหมอไม่มียา จะได้ประโยชน์อะไร ลองคิดดูให้ดี

เดี๋ยวนี้ถ้าสมมติว่า เราจะมีกันแต่วัดวาอารามเฉย ๆ ไม่มีพระที่เป็นเหมือนหมอ ไม่มีธรรมะที่เป็นเหมือนยา ก็ไม่มี

ประโยชน์อะไร หรือว่าเราจะมีโรงพยาบาลมีหมอ แต่ว่ายา และเครื่องใช้ไม้สอยไม่มี ก็ไม่มีประโยชน์อะไร นี่ก็เหมือนกับว่า เรามีวัดวาอาราม มีพระภิกษุสามเณรเคลื่อนไปหมด แต่ไม่มีพระธรรม

คำว่า“พระธรรม”ในที่นี้หมายถึง ความรู้ และการปฏิบัติอย่างถูกต้อง และได้รับผลเกิดขึ้นมาตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้น นี้เรียกว่าพระธรรม ถ้ามีแต่วัดวาอาราม มีแต่พระสงฆ์เคลื่อนกลาตไปหมด แต่ไม่มีพระธรรมตัวจริงแล้ว ก็ยังไม่สำเร็จประโยชน์อะไร เหมือนกับโรงพยาบาล ที่มีแต่โรงพยาบาลกับหมอ แต่ไม่มียาเครื่องใช้ไม้สอย อย่างนี้ก็ไม่มีประโยชน์อะไร ฉะนั้นใครก็ตาม

ดังนั้นเราจะต้องมีวัดวาอารามที่ดี จะต้องมีภิกษุสามเณรที่ดีและจะต้องมีธรรมะ คือการศึกษาเล่าเรียน การประพฤติปฏิบัติ การได้รับผลของการปฏิบัติ จึงจะเรียกว่าครบถ้วนและถูกต้องสำเร็จประโยชน์ คือมีพระศาสนาที่แท้จริง

ถ้าว่ากันโดยที่แท้แล้ว ศาสนาที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ตัวธรรมะ ไม่ได้อยู่ที่ตัววัดวาอาราม หรือตัวภิกษุสามเณร ตัวศาสนานั้นท่านจำแนกไว้เป็น ๓ อย่าง คือ “ปริยัติศาสนา” หมายถึงความรู้ “ปฏิบัติศาสนา” หมายถึงการ

ปฏิบัติ “ปฏิเวธศาสนา” หมายถึงผลของการปฏิบัติ คือ มรรคผลนิพพาน ต่อเมื่อมีครบทั้ง ๓ อย่างนี้แล้ว จึงจะเรียกว่ามีพระธรรม หรือมีศาสนา

ลำพังแต่มีวัดวาอาราม หรือมีพระภิกษุสามเณรเคลื่อนไปหมดนั้น มีแต่เปลือกของศาสนา ที่นี้คนก็มาบำรุงรักษากันแต่ส่วนเปลือก ผลจึงเกิดขึ้นเหมือนกับเลี้ยงไก่ไว้ไข่ให้สุนัขกิน ไม่มีใครได้รับประโยชน์อะไรนอกจากความหวังอย่างละเมอ ๆ ลม ๆ แล้ง ๆ ไปว่า ได้ทำบุญเป็นอันมากแล้ว ตายไปจะได้ไปสวรรค์ ดังนี้

นี้แหละขอให้คิดดูให้ดีว่า การบำรุงพระศาสนานั้น จะต้องบำรุงอย่างไร หรือเท่าไร พูดได้ง่าย ๆ ว่า จะต้องบำรุงจนถึงกับว่ามีการปฏิบัติธรรม และการพ้นจากความทุกข์ คือมีสิ่งที่เรียกว่าธรรม หรือศาสนาเกิดขึ้นมาจริง มิได้มีเพียงแต่เปลือกนอก

ความจริงหรือตัวจริงของศาสนานั้น คือการดับทุกข์ ที่ไหนมีการดับทุกข์ ที่นั่นก็มีตัวศาสนา จะอยู่ที่บ้านก็ได้ อยู่ในป่าก็ได้ ตามถ้ำตามภูเขาก็ได้ ไม่ต้องมีวัดวาอารามอันสวยงามก็ได้ ไม่ต้องเฉพะแต่มีพระมีเณร แม้ชาวบ้านถ้าปฏิบัติธรรมะแล้ว ก็มีศาสนาอยู่ที่บ้านด้วยเหมือนกัน เพราะเหตุว่าตัว

ศาสนานั้นอยู่ที่ตัวการดับทุกข์ หรือตัวการปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์นั่นเอง

ดังนั้นถ้าจะบำรุงศาสนากันให้ถูกต้องจริงแล้ว ก็ต้องบำรุงให้เกิดการดับทุกข์ขึ้นมาจริง ๆ ตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแล้วตรัสอีก และท่านได้ตรัสไว้เป็นคำสุดท้ายเมื่อจะปรินิพพานว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราเตือนพวกเธอว่า สังฆารทั้งหลายทั้งปวง มีความสิ้นไปและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลาย จงยังประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน ให้สำเร็จ ด้วยความไม่ประมาทเถิด”

นี้หมายความว่า พระพุทธเจ้าท่านทรงประสงค์ให้เป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาท เมื่อมีความไม่ประมาทแล้ว ก็ย่อมมีการประพฤติกะทำที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น เพราะว่าคำว่า “ไม่ประมาท” นี้หมายความว่าอย่างนี้ หมายความว่าไม่โง่ ไม่ไปทำอะไรอย่างงมงาย ละเมอเพ้อฝันลม ๆ แล้ง ๆ น้อย่างหนึ่ง และหมายความว่า ไม่ซี้เกียจแต่ขยันขันแข็งในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตน เมื่อรวมกันทั้งความฉลาดและความขยันขันแข็งดังนี้แล้ว สิ่งที่เราต้องการก็สำเร็จไปได้ด้วยดี ในที่สุดก็มีศาสนาตัวจริง มีผู้

ได้รับประโยชน์จากศาสนา นั้น ไม่กลายเป็นการเลี้ยงไก่ไว้โซ่ให้สุนัขกิน เหมือนดังที่กล่าวมา

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า“พระธรรม”หรือ“ศาสนา”นี้ เขามีไว้สำหรับเป็นที่พึ่งของชาวโลก เป็นที่พึ่งแก่สัตว์โลก ไม่ได้ต้องการให้คนหนีโลกไปไหน ไม่ต้องการให้คนทิ้งโลกไปไหน แต่ต้องการให้คนเป็นอยู่ในโลกอย่างมีประโยชน์และไม่มี ความทุกข์ เราจะต้องอยู่ในโลกนี้ในลักษณะที่มีประโยชน์ แต่ว่าการประพาศประโยชน์นั้น ต้องไม่เป็นความทุกข์ด้วย

เดี๋ยวนี้คนเราอยู่ในโลกด้วยความโง่เขลา ด้วยความประมาท เห็นแต่ประโยชน์ตัว จนมีความเห็นแก่ตัว จนมีความโลภ ความโกรธ ความหลง จึงมีความทุกข์ หรือว่าถ้ามีวิชาโมหะมากแล้ว ทำอะไรก็ทำไปในลักษณะที่มีความทุกข์ คือมีวิตกกังวล มีความยึดมั่นถือมั่นเต็มไปด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง การงานนั้นก็ เป็นทุกข์ ยิ่งทำการงานมาก ก็ยิ่งมีความทุกข์มาก

แต่ถ้าถ้าเขาเป็นคนมีศาสนาอยู่ในใจ หรือมีธรรมะอยู่ในใจ เป็นผู้ที่มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ เป็นจิตใจที่ว่างจากความยึดมั่นถือมั่นแล้ว ก็จะทำงานได้ดี ไม่มีความทุกข์ และอยู่ในโลกได้ด้วยชัยชนะ ไม่มี

ความพ่ายแพ้แก่โลกหรือความทุกข์ แม้แต่ประการใด

เมื่อใดคนในโลกอยู่ด้วยความมีประโยชน์ และไม่มี ความทุกข์ตั้งนี้แล้ว นั่นแหละคือการที่โลกนี้มีศาสนา หรือว่า นั่นแหละคือตัวศาสนาได้มีอยู่ในโลก คือมีประโยชน์เป็นที่ พึงแก่โลก เราจงให้ธรรมะหรือศาสนามีอยู่ในโลก มีแต่ คนที่ไม่มี ความทุกข์อยู่ในโลกให้มากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไปเกิด จะได้ชื่อว่าเป็นการบำรุงพระศาสนาอย่างถูกต้องแท้ จริง มีศาสนาตัวจริงอยู่เกลื่อนกล่นไปหมด ไม่ว่าจะที่วัดหรือ ที่บ้าน ไม่ว่าจะในเมืองหรือในป่า ที่ไหนมีมนุษย์แล้วก็ย่อมมี ศาสนาอยู่ที่นั่น เพราะว่าเขาเป็นคนไม่ประมาท ประพฤติ ประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นได้ดี ด้วยความไม่ประมาท นี้เรียกว่าเป็นการบำรุงพระศาสนา ท่านจงคิดดูว่า แม้จะ ไม่ต้องเกี่ยวข้องกับพระกับเณร ก็ยังเป็นการบำรุงพระศาสนาได้

เดี๋ยวนี้เรามีการเกี่ยวข้องกับพระกับเณร วัดวาอาราม และเรียกว่าเป็นการบำรุงพระศาสนา ก็ถูกเหมือนกัน แต่ว่า คงไม่เป็นการถูกต้องทั้งหมด เพราะว่า การถูกต้องทั้งหมดนั้น แม้จะไม่เกี่ยวข้องกับวัดวาอาราม หรือกับพระเณร ก็ยัง เป็น การบำรุงพระศาสนาได้ เดี่ยวนี้เอาเป็นว่าเราจะมียุทธศาสตร์ ยึดกันว่าเราจะต้องมีวัดวาอาราม เราจะต้องมีภิกษุ สามเณร และจะต้องมีธรรมะ ให้ครบทั้ง ๓ อย่าง

ที่นี้เราก็มาพิจารณาดูว่า จะบำรุงส่งเสริมกันอย่างไร จะบำรุงส่งเสริมเฉพาะอย่าง หรือว่าจะต้องทำทั้ง ๓ อย่าง หรือว่าจะต้องทำอย่างใดมากอย่างใดน้อย หรือว่าเรากำลังสนใจกระทำแต่เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วก็ปล่อยให้อีกอย่างหนึ่งนั้น ไม่ได้รับการบำรุงดูแล แล้วเราก็เข้าใจผิดต่อสิ่งนั้น นี่แหละเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาให้ดี

เราชอบบำรุงวัดวาอาราม เราชอบเลี้ยงพระเจ้าพระสงฆ์ อย่างนี้ดูจะทำกันเป็นอย่างมาก แต่ที่จะทำให้ธรรมะเจริญนั้น เราไม่ทำ การที่ทำให้ธรรมะเจริญนั้นแหละ คือการได้กินไข่ไก่ ที่นี้ยังจะเลี้ยงไก่ไว้โดยไม่ได้กินไข่ แล้วก็ยังโง่เผลออกไปกินไข่ไก่ อย่างนี้ก็ยิ่งเป็นการนำสังเวชมากยิ่งขึ้นไปอีก

การบำรุงพระศาสนาจึงเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาดูกันให้ดีอย่างนี้ การสร้างวัดวาอาราม การบำรุงวัดวาอารามก็มีอยู่ทั่วไป แต่คงจะไม่มากเท่ากับการเลี้ยงพระ บำรุงพระภิกษุสามเณร ส่วนการบำรุงตัวธรรมะ คือการปฏิบัตินั้น แทบจะหาไม่พบ เพราะไปถือเสียว่า ได้บุญมากตรงที่สร้างวัด บำรุงวัด เลี้ยงพระเลี้ยงเณร ทำกันอยู่อย่างเต็มที่แล้ว จะต้องทำอะไรอีกเล่า สำหรับคนอย่างเรา ๆ คิดไปเสียอย่างนี้ ก็ยังมี ที่นี้จะมาพูดเรียงเป็นอย่าง ๆ ไป โดยเฉพาะจะเอาเรื่องเลี้ยงพระขึ้นมาพูดด้วยกันก่อน คำว่า“เลี้ยงพระเลี้ยง

ณเฑาะ” นั้น คือบำรุงพระภิกษุสามเณร แต่จะบำรุงกันอย่างไร สักเท่าไร นี่เป็นปัญหา ถ้าหากว่ามีการบำรุงพระภิกษุสามเณร อย่างถูกต้อง ก็เป็นพระเป็นเณร คือเลี้ยงพระให้เป็นพระ **อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู** ถ้าเลี้ยงให้พระกินดีอยู่ดี เกินไป โดยไม่ต้องทำอะไร ก็กลายเป็นว่าเลี้ยงพระนี้ให้กลายเป็นหมู

บางทีก็เลี้ยงพระนี้ให้กลายเป็นม้า คำว่า“ม้า”ก็ หมายถึงการติดต่อการสื่อสารเหมือนม้าใช้ ถ้าใครจะเลี้ยงพระไว้สำหรับเป็นพ่อสื่อแม่ชัก ก็เหมือนกับเลี้ยงพระให้กลายเป็นม้า บางทีก็ไปอ้อนวอนว่า ท่านออกปากมาคำเดียวว่า พ่อหนุ่มคนนั้นดี เทานี่เองเขาก็ให้ลูกสาว ถ้าใครทำกันในลักษณะอย่างนี้ ก็เหมือนกับเลี้ยงพระให้กลายเป็นม้า

หรือบางทีก็ถึงกับว่า ใช้ภิกษุสามเณรนั้น ให้ทำประโยชน์ทางวัตถุแก่ตนอย่างซึ่ง ๆ หน้า อย่างนี้ก็มี อย่างนี้ก็เท่ากับเลี้ยงพระให้กลายเป็นควายเป็นวัวสำหรับใช้งาน

นี่แหละท่านลองคิดว่า ถ้าเลี้ยงพระไม่เป็นพระแล้ว ก็กลายเป็นหมูก็ได้ เป็นม้าก็ได้ เป็นควายก็ได้ หรือในที่สุด เป็นนกเขาก็ได้ ที่ว่าเป็นนกเขานี้ ก็คือ ให้ชั้นเพราะ ๆ สำหรับให้ทายกทายิกาสบายใจ ให้พูดอย่างนั้นอย่างนี้ ให้

เบิกบานสำราญใจไปวันหนึ่ง ๆ แม้ที่สุดแต่ที่นั่งพูดอยู่บน
ธรรมาสน์นี้ อาจจะเป็นนกเขาไปด้วยก็ได้ ถ้าไม่ระวัง
ให้ดี

นี่แหละจึงว่า อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู หรือ
เป็นม้า หรือเป็นวัว หรือเป็นนกเขา แต่จงเลี้ยงพระ
ให้เป็นพระ

ถ้าจะมองให้ดีไปกว่านั้นอีก ก็อยากจะพูดว่า
อย่าไปเลี้ยงพระนี้ให้กลายเป็นเทวดาไปเสีย คนเรานั้น
เมื่อบารุงบารือกันมากเกินไปก็หลงใหล เอาแต่สนุกสนาน
เล่นหัว อย่างนี้ก็เรียกว่า เลี้ยงพระให้กลายเป็นเทวดาไปเสีย
แล้ว ไม่ต้องทำอะไร นอกจากเป็นอยู่อย่างสะดวกสบาย สนุก
สนานกันทั้งนั้น นี่ต่างจากเลี้ยงพระให้เป็นหมู เลี้ยงพระ
ให้เป็นหมูนั้น ก็คือเลี้ยงให้อ้วนให้พี ให้นอนอยู่เฉย ๆ
แต่เลี้ยงพระให้เป็นเทวดานี้ ให้เล่นหัวกันให้สนุก
สนาน ให้เปิดวิทยุฟังเพลงกันอย่างสบายใจตลอดวัน
ตลอดคืน ท่านลองคิดว่าจะดีที่ตรงไหนในการที่จะเลี้ยง
พระให้เป็นเทวดา

ที่นี้อีกอย่างหนึ่ง ก็อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นยักษ์
เป็นมาร คนเราเมื่อเอาอกเอาใจกันหนักเข้า ก็กลายเป็นคน
เจ้าอารมณ์ ใครว่าอะไรก็ไม่ได้ เป็นคนขี้โมโหโทโส ชาวบ้าน

เอาใจสมภารมากเข้า สมภารก็กลายเป็นคนซีโมโท นี่แหละ คือเลี้ยงพระให้กลายเป็นยักษ์เป็นมาร

ตัวอย่างเท่าที่ยกมานี้ ก็มากพออยู่แล้ว ที่จะนำไปคิด ไปนึกเอาเองดูบ้างว่า อย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู เป็นม้า เป็นวัว เป็นควาย เป็นนกเขา เป็นเทวดา เป็นยักษ์เป็นมาร หรือเป็นอะไรอย่างอื่น ๆ อีกมากมาย แต่จงเลี้ยงพระให้คงเป็นพระเถิด

ทีนี้เราก็จะได้พิจารณาต่อกันต่อไปว่า เลี้ยงพระให้คงเป็นพระนี้ เป็นอย่างไร ความเป็นพระนี้มีชื่อเรียกอยู่หลายอย่าง คือเป็น“พระ”ก็ได้ เป็น“ภิกษุ”ก็ได้ เป็น“บรรพชิต”ก็ได้ แม้ที่สุดแต่เป็น“ประระทัตตูปะชีวี” ก็ได้ บรรดาถ้อยคำทั้งหลายที่ได้กล่าวมานั้นนั้นแหละ เป็นเครื่องบอกให้รู้ว่าความเป็นพระนั้นเป็นอย่างไร

ถ้าเราจะเอาคำว่า“พระ”มาเป็นหลัก คำว่า“พระ”หรือ“วร” นี้ แปลว่าประเสริฐ ประเสริฐที่ตรงไหน ประเสริฐตรงที่มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ หรือว่าอย่างน้อยที่สุด ก็กำลังประพฤติปฏิบัติอยู่ เพื่อให้จิตใจมีความสะอาด สว่าง สงบ มีความประเสริฐ คือดีกว่าคนธรรมดาอยู่ที่ตรงนี้เอง

คนธรรมดาจิตใจสกปรกมีดมัวและเร่าร้อน มีกิเลสเกิดขึ้นมากเกินไป ไม่ประเสริฐที่ตรงไหน ส่วนพระที่ว่า

ประเสริฐนั้น ก็ตรงที่ว่าจิตท่านว่างจากกิเลส มีความสะอาด สว่าง สงบ อยู่ในจิตใจ จึงจัดไว้ในฐานะเป็น **ปุชนิยมบุคคล** คือเป็นผู้ที่บุคคลควรบูชา เพราะที่ท่านดีกว่าคนธรรมดา คนธรรมดาจึงต้องบูชา นี้อย่างหนึ่ง ถ้าจะเลี้ยงพระให้เป็นพระก็คงช่วยเลี้ยงให้เป็นผู้ที่มีจิตใจอย่างนี้ นั่นแหละเรียกว่าเลี้ยงพระให้เป็นพระ

หรืออีกอย่างหนึ่ง เราจะดูกันที่คำว่า“**ภิกษุ**” คำว่าภิกษุนี้ ตามตัวหนังสือแปลว่าผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสารหรือในความทุกข์ เมื่อเราต้องการจะเลี้ยงพระให้เป็นพระ เราก็ต้องเลี้ยงพระนั้น ให้เป็นผู้ที่สามารถมองเห็นว่าวัฏฏสงสารเป็นความทุกข์ เป็นความน่าเบื่อหน่าย น่าเอือมระอา ควรจะหลุดพ้นออกไปเสีย ถ้าเราช่วยกันเลี้ยงพระให้เป็นหมู เป็นม้า เป็นวัว เป็นควายกันอยู่อย่างนี้ก็ไม่ใช่เลี้ยงพระให้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร ดังนี้จึงไม่เป็นภิกษุไปได้

บางที่บางคนจะคิดว่า คำว่า“**ภิกษุ**” นี้แปลว่า“**ผู้ขอ**” แต่ว่าไม่เหมือนกับคนขอทาน **ภิกษุ**นี้ไม่ใช่เป็นคนขอทาน หรือเหมือนกับคนขอทาน **ภิกษุ**นี้เพียงแต่เข้าไปขออาหาร เพราะว่าตนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติอย่างสูงสุดเพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่น ส่วนคนขอทานถือกะลา เที้ยวขอ

อาหารหรือสตางค์อยู่ตามถนนนั้น เขาไม่ได้มีหน้าที่อย่างเดียวกับภิกษุ เขาไม่มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติธรรมะเพื่อช่วยตนเองและผู้อื่น ที่เขาเที่ยวขอทานเพราะว่าเขาไม่สามารถจะหาอาหารจากทางอื่นได้

ส่วนภิกษุหรือผู้ขอในแบบของภิกษุนี้ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติเต็มมือ ไม่มีโอกาสที่จะไปทำอะไรทำนา หาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องด้วยตนเอง ต้องทำหน้าที่ที่จะต้องชำระตน หรือชำระโลกให้บริสุทธิ์ให้สะอาด ให้หมดจดจากกิเลสและความทุกข์ ไม่มีเวลาแม้แต่จะหุงข้าวกินเองด้วยซ้ำไป ดังนั้นจึงถือบาตรไปแสดงตัวว่า **ต้องการอาหาร** เพียงเพื่อประทังชีวิตให้เป็นไป แล้วจะได้ทำหน้าที่ของตนได้ตลอดเวลา อย่างนี้เรียกว่า **ภิกษุ**

ไม่ใช่ไปบิณฑบาตมาฉัน แล้วมานอนเปิดวิทยุฟังเพลง อยู่อย่างนี้ไม่ใช่ภิกษุ และจะกลายเป็นผู้ที่โกหกหลอกลวงยิ่งกว่าคนขอทานตามข้างถนนเสียด้วยซ้ำไป ขอให้เข้าใจคำว่า “ภิกษุ” ให้ดี ๆ อย่างนี้

อีกนัยหนึ่ง “ภิกษุ” แปลว่า “ผู้เห็นภัยในวัฏสงสาร แล้วก็รีบปฏิบัติเพื่อจะให้หลุดพ้นจากความทุกข์ในวัฏสงสาร” ไม่มีเวลาหาอาหาร ไม่มีเวลาปลูกฝังข้าวปลาอาหารด้วยตนเอง จึงได้ถือบาตรไปขอเพียงเพื่อนำมาয়াไส้ให้

รอดตายไปวันหนึ่ง ๆ ท่านทั้งหลายจงเลี้ยงพระให้เป็นภิกษุ
 อย่างนี้ ก็จะมีประโยชน์ มีบุญ มีกุศล

คำอื่นเช่นคำว่า“**ประระกัตตูปะชีวี**”นี้ก็มีความหมาย
 เบ็ดเตล็ดที่ประกอบกันเข้า เพื่อให้รู้จักความเป็นอยู่ของภิกษุ
 “**ประระกัตตูปะชีวี**” แปลว่า **ผู้มีชีวิตอยู่ด้วยของที่ผู้อื่น**
ให้ ประระกัตตูปะชีวีแปลว่าของที่ผู้อื่นให้ อุปะชีวีแปลว่ามีชีวิต
 เป็นอยู่ ประระกัตตูปะชีวีแปลว่าผู้มีชีวิตอยู่ด้วยของที่ผู้อื่นให้

คำนี้มีความหมายกว้าง คนขอทานมีชีวิตอยู่ด้วยของที่
 ผู้อื่นให้ เปรตก็มีชีวิตอยู่ด้วยบุญกุศลหรือของที่ผู้อื่นให้ คน
 ขอทานก็เป็นประระกัตตูปะชีวี พวกเปรตก็เป็นประระกัตตูปะ
 ชีวี และพวกพระนี่ก็เป็นประระกัตตูปะชีวีด้วยเหมือน
 กัน แต่ความหมายหรือน้ำหนักนั้นไม่เหมือนกัน หรือไม่
 เท่ากัน

ภิกษุประพฤติธรรม เพื่อปลดเปลื้องตัวเองและผู้อื่นจาก
 กองทุกข์ จนไม่มีเวลาทำอาหารกินเอง จึงต้องกินอาหารที่
 ผู้อื่นให้ และได้ชื่อว่า **ประระกัตตูปะชีวี** ดังนี้ เพราะฉะนั้น
 ภิกษุจึงจำเป็นที่จะต้องประพฤติตนให้เหมาะสมกับ
 อาหารที่ทายกทายิกาเขาได้ให้มาจริง ๆ

ถ้าประพฤติตนไม่เหมาะสมกัน ไม่คุ้มกันแล้ว ก็
 จะต้องเป็นคนขอทานข้างถนน หรือว่าจะต้องกลาย

ไปเป็นเปรต หรือว่าจะต้องตกนรกไปในที่สุด เพราะเป็นคนคดโกงหลอกลวง อ้างอาชีพของภิกษุมาบังหน้า แล้วไปเป็นอยู่อย่างคนหลอกลวง ไม่ประพฤติปฏิบัติในหน้าที่ของตน

ที่นี่จะได้พิจารณากันต่อไปว่า ทำไม ภิกษุจึงมีโอกาสหลอกลวงได้มากถึงอย่างนี้ นี่ก็เพราะว่า ความโง่งง่า หลับหูหลับตาของทายกทายิกาผู้เลี้ยงพระนั่นเอง ไม่เลี้ยงพระให้เป็นพระ แต่เลี้ยงให้เป็นหมูบ้าง เป็นม้าบ้าง เป็นวัวเป็นควายบ้าง เป็นนกเขาบ้าง เป็นเทวดาบ้าง เป็นยักษ์มารบ้าง

ทำไมไม่เลี้ยงให้เป็นภิกษุ เป็นพระ เป็นปะระทัตตูปะชีวี หรือเป็นบรรพชิตอย่างถูกต้องเล่า ทั้งนี้เพราะความที่ไม่เอาใจใส่ว่า ตัวศาสนาแท้นั้นอยู่ที่ไหน หรือว่า ตัวความเป็นพระนั้นอยู่ที่ไหน ทำเพื่อ ๆ ไปอย่างไม่ระมัดระวัง

ตั้งใจว่าจะปลูกตะไคร้ก็กลายเป็นหญ้าคาเพราะว่าไม่ดูแลให้ดี ไม่เลือกพันธุ์ตะไคร้ให้ดี ไปคว้าโน่นคว้านี่เอามาปลูก คิดว่าจะปลูกตะไคร้ แล้วกลายเป็นหญ้าคาขึ้นมาอย่างนี้ เพราะว่าเราทำไม่ถูกต้องตามวิธีที่แท้จริงของธรรมชาตินั่นเอง จึงเป็นทางที่จะหิวเราจะได้ว่า ปลูกกล้วยก็

กลายเป็นกล้วยไปเสีย ปลูกกุหลาบก็กลายเป็นเล็บเหยี่ยวหรืออะไรไปเสีย เป็นต้น ปลูกจำปาก็ออกดอกมาเป็นดอกอุตุนพิตเสีย นี่คือความไม่ระมัดระวังของทายกทายิกาผู้เลี้ยงพระดังกล่าแล้ว ที่มีหนักไปกว่านั้นอีกก็คือ เลี้ยงพระไว้จะได้เป็นลูกเขย หรือหลานเขยของตัว อย่างนี้ก็ยังมิ ได้ยินเขาว่าให้ฟังอยู่บ่อย ๆ แล้วจะไปโทษใครที่ไหน

นี่แหละจงพิจารณาดูให้ดีเถิดว่า การบำรุงพระศาสนาก็ดี การเลี้ยงพระก็ดี คงจะไม่ใช่เป็นของที่ง่ายตายนัก อาจจะเป็นของที่จะต้องทำด้วยความไม่ประมาทอย่างยิ่งด้วยเหมือนกัน พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสสอนไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”

เมื่อเป็นดังนี้ก็ควรจะถือว่า แม้ในการบำรุงศาสนาหรือเลี้ยงพระนี้ ก็ต้องทำความไม่ประมาท คือต้องมีสติสัมปชัญญะพิจารณาให้ดี จนกระทั่งมีปัญญาารู้แจ้งแทงตลอดตามที่เป็นจริงว่าอะไรเป็นอย่างไร แล้วจึงจะมีความขยันขันแข็งในการกระทำในสิ่งนั้น จนสำเร็จประโยชน์สมตามความประสงค์

ที่อธิบายมาตั้งยี่ดียวนี้ เป็นการบำรุงพระศาสนา ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้อื่น ชนิดที่ว่า ถ้าทำไป ๆ ก็มีแต่ การยุให้คนอื่นทำ ตัวเองไม่ทำ ตัวเองถือเสียว่าได้ บุญพอแล้ว เพราะการที่ไปยุคนอื่นให้ทำ ท่านจะพึงเข้าใจ หรือไม่เข้าใจ ก็ลองฟังดูใหม่ว่า ตัวเองนอนใจเสียว่าได้บุญ มากแล้ว ไม่ต้องทำอะไร เพราะว่าได้เลี้ยงคนอื่นหรือว่าได้ยุ คนอื่น ได้ช่วยคนอื่นให้ทำ ตัวเองไม่ต้องทำ ก็ว่าได้บุญ

บุญนั้นคืออะไร “บุญ” นั้นคือความอึดใจ ความ พอใจว่าตนมากไปด้วยบุญ ตายแล้วก็ไม่ต้องตกนรก จะได้ไปอยู่ในสวรรค์วิมาน ถ้าเขาต้องการเพียงเท่านั้น ก็คงจะได้บ้าง ถ้าไม่ได้อย่างแท้จริง ก็ได้อย่างปลอม ๆ ก็พอจะ ให้สบายใจได้เหมือนกัน เช่นเรามีเงินปลอมมาก ๆ ถ้าเรา ไม่รู้ว่าปลอมเราก็สบายใจได้เหมือนกัน แต่แล้วสักวันหนึ่ง ก็จะปรากฏออกมาว่า ไม่มีประโยชน์อะไรเลย

ถ้าเราจะคิดว่าได้เกิดในสวรรค์ เป็นการเพียงพอ แล้วนี้ มีทางที่จะล้มละลายได้ถึง ๒ แง่ คือถ้าเป็นเรื่อง สวรรค์ของความหลอกลวง เขาหลอกให้ทำ ก็เป็นสวรรค์ ปลอมเหมือนกับคนมีเงินปลอม ที่นี่ถ้าสมมติว่ามีสวรรค์ จริง ก็ยังเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น ความโลภ ความ โกรธ ความหลง ความมัวเมา ความโง่ ความประมาทยิ่งขึ้น

ไปอีก พูดกันตรง ๆ ก็ว่า พวกเทวดานั้นมีความประมาทมากกว่าพวกมนุษย์ ในโลกเทวดานั้น เต็มไปด้วยการเล่นหัวสนุกสนานเหมือนที่บอกเมื่อตะกี้ว่าอย่าเลี้ยงพระให้กลายเป็นเทวดาเลย

คำว่า“เทวดา” หรือ“เทวโลก” นั้น หมายถึงสถานที่ที่เต็มไปด้วยบุคคลที่เอาแต่เล่นแต่หัว ก็มีกิเลสมากก็มี ความประมาทมาก ทำให้ถ้าในโลกเทวดามีอะไรดีแล้ว พระพุทธเจ้าก็ต้องไปเกิด และเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในโลกเทวดา ทำให้ท่านจะต้องมาเกิดในมนุษยโลก

เรื่องนี้ก็มีคำอธิบายชัดเจนอยู่ในคัมภีร์แล้วว่า ข้อที่พระพุทธเจ้าไม่ไปเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในเทวโลกนั้นก็เพราะในเทวโลกเต็มไปด้วยความหลอกลวง เต็มไปด้วยความเล่นหัวสนุกสนาน ไม่เอาจริงเอาจ้องอะไรกันเลย ไม่สนใจกับเรื่องความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายกันเลย เพราะเต็มไปด้วยความสนุกสนาน เต็มไปด้วยความหลอกลวงนั้น

ในส่วนมนุษยโลกนี้มีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายปรากฏ มีความเหน็ดเหนื่อยเหงื่อไหล ไคลย้อยปรากฏ มีอะไร ๆ ที่ทำให้เกิดความไม่ประมาทเหมาะสมที่จะบรรลุนิพพาน หรือตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงต้องมาเกิดในมนุษย์โลก เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า

นี่แหละความสำคัญอยู่ตรงที่“ความประมาท” หรือ “ความไม่ประมาท”อย่างเดียวกันนั้น ในมนุษย์โลกนี้มีสิ่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความไม่ประมาทอยู่มากมาย ในสวรรค์นั้น มีแต่สิ่งที่ยั่วให้เกิดความประมาททั้งนั้น ถ้าใครจะได้เพียง สวรรค์หรือว่าได้สวรรค์จริง ๆ แล้วหยุดอยู่แค่เพียงสวรรค์นั้น ก็ลองคิดดูเถิดว่า จะดับทุกข์ได้อย่างไร จะเป็นที่สิ้นไป แห่งความทุกข์ได้อย่างไร

นี่แหละเป็นคำตอบ ที่จะช่วยอธิบายให้เข้าใจได้ว่า เรื่อง สวรรค์ กับเรื่องมรรค ผล นิพพานนั้น ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน เรื่องมรรค ผล นิพพานนั้น เป็นไปเพื่อดับกิเลสและความทุกข์ ส่วนเรื่องสวรรค์นั้นเป็นไปเพื่อให้มีวิมาน ในกิเลสหรือในกองทุกข์ เป็นคนละเรื่องอย่างตรงกันข้าม ดังนี้ ถ้าทนายทนายภาคคนใดจะเลี้ยงพระบำรุงศาสนาเพื่อเอา สวรรค์แล้ว ก็จงคิดดูให้ดีเถิด ถ้าได้สวรรค์จริง ก็มีอย่างนี้ ถ้าได้สวรรค์ปลอมก็ยิ่งร้ายไปกว่านี้ มีอะไรที่น่าไวใจ หรือน่าเห็นอกเห็นใจที่ตรงไหน

การบำรุงพระศาสนา หรือการเลี้ยงพระบำรุงพระศาสนา ด้วยการบำรุงพระ มีสิ่งที่จะต้องระมัดระวังอย่างนี้ ถึงแม้การที่

จะบำรุงวัดวาอารามโดยส่วนรวม ก็มีอาการอย่างนี้

ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่า จะทำให้ความไม่ประมาทเกิดขึ้นมาได้อย่างไร แล้วทำให้เกิดการปฏิบัติในศีลสมาธิ ปัญญาได้อย่างไร แล้วจะให้บรรลุมรรค ผลนิพพาน กันได้อย่างไรต่างหาก นั่นแหละคือปัญหาที่เกี่ยวกับ การบำรุงพระศาสนา หรือการบำรุงภิกษุสามเณร วัดวาอารามไว้ เพื่อให้มีผลเกิดขึ้นมา เป็นบุคคลที่ดับกิเลส และดับทุกข์ได้จริง

หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้มีความสนใจ ในเรื่องนี้ให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่แล้มา มีการบำเพ็ญบุญทุกอย่างให้ก้าวหน้าให้เป็นไปในลักษณะที่เรียกว่า“ดีขึ้น” ทีนี้เราจะบำรุงพระศาสนา เลี้ยงพระบำรุงวัดวาอารามกันให้ดีขึ้นได้อย่างไร ก็จงเอาไปคิดดูเถิด คำอธิบายก็มีมากแล้ว เท่าที่ได้กล่าวไปนั้น ซึ่งถ้าจะสรุปความก็อาจจะสรุปความได้ว่า

“ในการบำรุงพระศาสนานั้น จะบำรุงให้ถูกตัวศาสนาจริง ๆ แล้ว ก็คือตัวเองรีบปฏิบัติธรรมะให้ถูกต้องตรงเสียโดยเร็ว นั่นคือการบำรุงพระศาสนาที่ถูกต้องและรวดเร็ว”

ส่วนที่จะไปเลี้ยงคนอื่นไปบำรุงคนอื่น ไปยุคนอื่น ไปส่งเสริมคนอื่นนั้นยังไม่แน่ อาจจะมีข้อแก้ตัวว่า เราทำไม่ได้

ให้คนอื่นที่เขาทำได้ ทำอย่างนั้นก็ถูก แต่ว่าถ้าเรตกอยู่ในความมมงมายโง่เขลาแล้ว ก็จะกลายเป็นเหยื่อของคนหลอกลวงโดยไม่ต้องสงสัยเลย เพราะว่าปุ่ย่ำตายายพูดไว้เสมอว่า “คนโง่ยอมเป็นเหยื่อของคนโกง หรือคนฉลาดแกมโกง” ถ้าคนเขามีปัญญาจริง เขาไม่หลอกลวงใคร แต่ว่าคนฉลาดแกมโกงนั้น เขาพร้อมที่จะหลอกลวงคนอื่นทุกเมื่อ

ในการบำรุงพระศาสนานี้ก็เหมือนกัน ระวังให้เป็นการบำรุงบุคคลผู้มีความซื่อสัตย์ มีสติปัญญา มีความบริสุทธิ์สะอาด มีความเคารพนับถือตัวเอง ดังนี้ เป็นต้น จึงจะเรียกว่าเป็น“ผู้ที่ควรบำรุง”

พระสงฆ์มีลักษณะที่ควรบำรุงก็เพราะว่า เป็นผู้ปฏิบัติดี เป็นผู้ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติชอบ เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม เหมือนกับที่เราสวดกันอยู่ทุกวันนี้ว่า

“สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ” สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติดี

“อุชุปะฏิปันโน ภะตะวะโต สาวะกะสังโฆ” สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติตรง

“ญาเยปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ”
สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติเป็นธรรม คือปฏิบัติ
ถูกต้องสมควรแก่ธรรม

“สามีจิปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ”
สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติสมควรแก่หน้าที่การ
งานของตน และปฏิบัติสมควรแก่การกราบไหว้ของมหาชน
ดังนี้ แล้วยังมีต่อไปว่า **“อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิ-
เนยโย อัญชะลิกระณีโย”** ซึ่งแสดงความสวยสดงดงาม
อย่างอื่นอีกเป็นอันมาก แต่สำคัญอยู่ที่ ๔ อย่างข้างต้นเท่านั้น
คือจะต้องมีการ**ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม**
และ**ปฏิบัติสมควร**

เราจงเลือกดูให้มีการปฏิบัติอย่างนี้ และช่วยบำรุงส่งเสริม
ให้เกิดการปฏิบัติอย่างนี้ แล้ว**พระสงฆ์นั้นไม่ต้องอยู่ที่วัดเสมอไป**
อยู่ที่บ้านก็ได้ ถ้าใครปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง
ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควรแก่ธรรมแล้ว ก็จงช่วยบำรุง
ส่งเสริมเถิด ก็จะได้ชื่อว่าเป็น**การบำรุงพระสงฆ์ในพระ**
ศาสนานี้ได้ด้วยเหมือนกัน

มรรค ผล นิพพานนั้น ไม่จำกัดสำหรับภิกษุสามเณร
อย่างเดียว แม้อุบาสกอุบาสิกาก็มีได้ เป็นได้ เข้าถึงได้ อยู่ใน

วิสัยที่จะเข้าถึงได้ ดังนั้นท่านจึงกล่าว “การบรรลุคุณธรรม เป็นหลักสำคัญตัดสินว่าใครเป็นพระสงฆ์” ไม่ได้ถือหลักว่าภิกษุสามเณร เป็นพระสงฆ์แต่อย่างเดียว แต่ถือหลักว่า ใครที่ปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพานแล้ว ก็เรียกว่าเป็นพระสงฆ์ด้วยเหมือนกันทั้งนั้น จึงมีพระสงฆ์ อยู่ในเพศฆราวาส เป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกิทาคามี พระอนาคามี กระทั่งเป็นพระอรหันต์ในที่สุด

เมื่อเราจะให้ความเป็นธรรมแก่พระธรรมแล้ว ก็จงส่งเสริมในการปฏิบัติเถิด อย่าส่งเสริมความต้องการของบุคคล แต่จงส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติที่เป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งธรรม เมื่อเกิดสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ขึ้นมาแล้ว ศาสนาก็จะเจริญออกงามก้าวหน้า ตั้งอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง เป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายได้จริง และนั่นแหละ เราจะมีพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ครบถ้วนอยู่ในตัวเรา

พระพุทธรูปเจ้าท่านตรัสว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นตถาคต” คำว่า “ธรรม” ในที่นี้ก็เป็นอย่างเดียวกัน กับคำว่า “ศาสนาที่แท้จริง” ไม่ใช่ “เปลือกของศาสนา” เพราะคำว่า “ธรรม” หรือ “ศาสนา” นี้ หมายถึง สิ่งที่กำลังจัดทุกข์ และ กำลัง

กำจัดทุกข์อยู่ที่เดียว ไม่ใช่เป็นเพียงพิธีรีตอง ไม่ใช่เป็นเพียงตัวหนังสือ แต่ต้องเป็นत्वความดับทุกข์ ที่กาย วาจา ใจของเขา มีอยู่แต่เรื่องความดับทุกข์

ความดับทุกข์มีอยู่ที่ไหน ที่นั่นก็มีศาสนา ที่บ้านก็ได้ ที่วัดก็ได้ ในเมืองก็ได้ ในป่าก็ได้ มีได้ทั่ว ๆ ไป ดังที่ได้กล่าวมา

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้ระลึกนึกถึงพระพุทธภาคีที่ตรัสว่า“ท่านทั้งหลาย เราเตือนพวกเธอว่า สังฆารทั้งหลายทั้งปวงมีความเสื่อมไปสิ้นไปเป็นธรรมดา จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”

ท่านมีแต่ตรัสไว้อย่างนี้ ไม่เคยตรัสว่า จงบำรุงพระศาสนา จงเลี้ยงพระเลี้ยงเณร แต่พระองค์ตรัสว่า “จงปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม จงพยายามช่วยตัวเอง ให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวงเถิด” มีแต่ทรงกำชับอยู่อย่างนี้ และถือว่านี่แหละ คือการบำรุงพระศาสนา

เพราะว่าถ้าบุคคลชนิดนี้มีอยู่แล้ว ชื่อว่าพระธรรมมีอยู่ พระธรรมมีอยู่แล้ว ก็ชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่ และทั้งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็มีอยู่ได้ด้วยเหตุนี้ ดังนั้นการบำรุงพระศาสนาของบุคคลชนิดนี้ จึงไม่เป็นหมันเลย

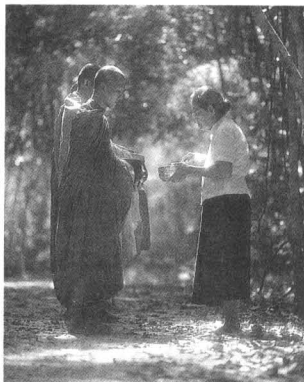

ไม่มีทางที่ใครจะมาด่าว่า มัวแต่เลี้ยงไก่ไว้ไขให้สุนัขกิน หรือมัวแต่จะเลี้ยงพระให้กลายเป็นหมู ให้กลายเป็นม้า ให้กลายเป็นวัวเป็นควาย เป็นนกเขา เป็นเทวดา เป็นยักษ์ เป็นมาร กระทั่งกลายเป็นลูกเขยหลานเขยของคนไปตั้งนี้เลย

นี่เรียกว่า เป็นสัตบุรุษ เป็นพุทธบริษัท เป็นสาวก ของพระพุทธเจ้าผู้รุ่งเรืองอยู่ด้วยปัญญา ดั่งบาลีว่า “อดีโรจติ ปญญาय สมุมาสมพุทฺธสาวโก” สาวกของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ย่อมรุ่งเรืองอยู่ด้วยปัญญา ดั่งนี้

แสดง ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา เมื่อ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๓

การบำรุงพระศาสนา

“ตัวจริงของศาสนา” นั้น คือการดับทุกข์
ที่ไหนมีการดับทุกข์ ที่นั่นก็มีตัวศาสนา

จะอยู่บ้านก็ได้ อยู่ในป่าก็ได้
อยู่ตามถ้ำตามภูเขาก็ได้

ไม่ต้องมีวัดวาอารามอันสวยงามก็ได้
ไม่ต้องเจเฉพาะแต่มีพระมีเณร

แม้ชาวบ้านถ้าปฏิบัติธรรมะแล้ว
ก็มีศาสนาอยู่ที่บ้านได้เหมือนกัน
เพราะเหตุว่าตัวศาสนานั้น อยู่ที่ตัวการดับทุกข์

ดังนั้น ถ้าจะบำรุงศาสนากันให้ถูกต้องจริงๆ แล้ว
ก็ต้องบำรุงให้เกิดการดับทุกข์ขึ้นมาจริงๆ
